

УДК 336

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Л. Ткачик

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, пр. Свободи 18

E-mail: tkachyklesja@gmail.com

У статті розкрито суть податкового планування на підприємстві і підходи до вирішення проблеми розмежування понять «податкового планування» та «ухилення від сплати податків». Визначено принципи та методи корпоративного податкового планування, а також проаналізовано його вплив на напрями діяльності та результативність підприємства.

Ключові слова: податкові платежі, податкове планування, ухилення від сплати податків, податкова оптимізація, облікова політика, податкова стратегія

Постановка проблеми. Податкові платежі складають значну частину у фінансових потоках підприємств. Тому управління оподаткуванням, як вид діяльності на підприємстві все частіше входить в практику господарського життя. Серед способів управління оподаткуванням важливе місце посідає податкове планування.

Проблемам податкового планування останнім часом приділяється багато уваги у працях вчених економістів, таких як, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Г. Загородній, А.В. Єлісеєв, Я.В. Литвиненко, В.М. Мельник, О.М. Тимченко, Т.М. Рева, А.М. Соколовська та інші. Вони розглядають проблеми методології та методів податкового планування податкових платежів напрями їх удосконалення. Проте недостатньо висвітленими є питання щодо розмежування понять «податкового планування» та «ухилення від сплати податків», визначення принципів та методів корпоративного податкового планування.

Метою статті є з'ясування особливостей та визначення принципів системи податкового планування на підприємстві з метою формування методичного інструментарію забезпечення оптимізації податкових платежів в межах податкового планування.

Аналіз та напрями дослідження. Податкове планування передбачає розробку системи планів підприємства для оптимізації виробничих альтернатив з урахуванням податкового навантаження і його перерозподіл в ринковому середовищі [1, с.192].

На нашу думку, сутність податкового планування полягає у визнанні за кожним платником податків права застосовувати всі допустимі законом засоби,

прийоми та способи (в тому числі і пробіли в законодавстві) для максимального скорочення своїх податкових зобов'язань. Таким чином, податкове планування – законний спосіб зменшення сум податкових платежів за допомогою передбачених законом пільг та прийомів зменшення податкових зобов'язань, а також розробка спеціальних схем оптимізації податкових платежів.

Корпоративне податкове планування передбачає оцінку та прийняття управлінських рішень виходячи із цілі підприємства та врахування величину майбутніх податкових наслідків. Підприємства прагнуть максимізувати свій дохід та прибуток. Виходячи із цих міркувань, основним завданням податкового планування являється вибір такого варіанту сплати податків, який дозволить оптимізувати систему податків. А це означає не лише зниження податкового тягаря по окремих податках та по підприємству в цілому, а й оптимальний розподіл податкових платежів у часі.

Ціллю податкового планування, на нашу думку, являються: дотримання податкового законодавства; мінімізація надлишкових податкових виплат; максимізація прибутку; розробка структури взаємовигідних договорів; управління грошовими потоками; ефективна співпраця із учасниками податкового планування; вплив на законодавчі органи влади, податкові та фінансові органи.

Однією із головних проблем, з якою стикаються держава та платники податків, є встановлення межі між власне податковим плануванням та ухилянням від сплати податків.

На нашу думку, ухилення від сплати податків – це несвоєчасна сплата податків, неподання документів, незаконне використання податкових пільг і т. д., тобто, це способи, при яких економічний ефект у вигляді зниження розміру податкових платежів досягається протизаконними діями.

Аналізуючи практику податкового планування в Україні, можна констатувати, що ухилення від сплати податків носить доволі масовий характер. Серед причин такої практики можна виділити наступні:

- можливість неоднозначного тлумачення норм податкового законодавства;
- наявність великого числа пробілів, які не дозволяють з точністю визначити законність чи незаконність того чи іншого способу мінімізації податкових платежів;
- відсутність в законодавстві чітких критеріїв оцінки дій платника податків з податкового планування.

Проблема неоднозначного трактування окремих норм податкового законодавства частково знайшла вирішення у Законі України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», де в пп. 4.4.1 «Конфлікт інтересів» зазначено, що «... коли норми різних законів або різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) трактування прав і обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняття рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу, рішення внаслідок апеляційного узгодження приймається на користь платника податків» [2].

Для вирішення вище зазначених проблем варто звернути увагу на досвід розвинутих країн, які мають широку і детальну практику податкового планування.

Наприклад, у Франції, для оцінки добросовісності дій платника податків використовують поняття «зловживання правом». Податкові органи мають можливість довести зловживання правом самостійно або з допомогою

консультаційного органу. Вони також мають право встановлювати істинний характер господарсько-правових договорів для виявлення приховувань доходів.

Платники податків використовують процедуру, яка дозволяє виключити в подальшому кваліфікацію його дій як зловживання правом. Ця процедура передбачає можливість платника податку направляти в консультаційний або податковий орган запит про правомірність характеру та наявності ознак зловживання правом в операції, яку він має намір здійснити. В разі відсутності у встановлений термін відповіді чи відсутності у ній заперечень відповідь вважається позитивною, що позбавляє податковий орган можливості в подальшому кваліфікувати дану операція в якості дій, спрямованих на зловживання правом.

Встановлення такого порядку дозволяє податковим органам завчасно переконатися у наявності чи відсутності зловживання правом, тим самим, підвищуючи ефективність подальших заходів щодо перекваліфікації та доведенню недобросовісності дій платників податків.

Податкове планування може використовувати юридичні пробіли у законодавстві, а також трактувати норми податкового права на користь платника податків. Проте цей метод носить ризиковий характер, оскільки прогнозувати дії судової практики по тому чи іншому питанню неможливо.

В основі податкового планування лежить податкова оптимізація, під якою розуміють зменшення розміру податкових зобов'язань шляхом цілеспрямованих дій платника податків, включаючи використання всіх передбачених законодавством пільг та інших законних прийомів та способів.

Принципи податкового планування можна визначити наступним чином:

1. Податкове планування повинно здійснюватись без порушення законодавства (принцип законності).

2. Платити податки потрібно, але з розумом (принцип розумності). Це означає, що платити потрібно лише мінімальну суму необхідних податків, використовуючи всю сукупність податкових пільг.

3. Податки не можна механічно мінімізувати, їх необхідно оптимізувати, оскільки:

- скорочення одних податкових платежів часто веде до збільшення інших;
- механічна мінімізація податків може привести до переважання форми над сутністю угоди та до ставлення її під сумнів податковими органами (принцип оптимізації).

4. Необхідно використовувати найбільш ефективні господарські рішення, які забезпечать найменший рівень податкового навантаження (принцип оптимальності).

5. Планування податків необхідно здійснювати в загальному контексті планування бізнесу. Необхідно дотримуватись принципу комплексного розрахунку економії і втрат, враховувати багатофакторність податкової мінімізації, бачити наслідки таких дій (принцип комплексності).

6. Орієнтуватися необхідно на логіку та подальшу перспективу, а не на тимчасові діри в законодавстві (принцип перспективності).

7. Зменшувати розмір податкового зобов'язання можна і потрібно, але не банальними схемами ухилення від податків, а точним і скурпульозним плануванням, розрахунками та оптимізацією діяльності всього підприємства (принцип підпорядкованості загальній стратегії розвитку підприємства).

8. Принцип конфіденційності.

9. Необхідно приділяти належну увагу документальному оформленню. Належним чином організована система податкового планування на підприємстві передбачає чітке виділення всіх її елементів, а саме:

стратегія оптимального управління підприємством та план її реалізації.

Найбільш ефективним способом збільшення прибутку є не механічне зменшення податків, а побудова такої системи управління та прийняття рішень, щоб оптимальною (в т. ч. по податках) була вся структура бізнесу. Розробка стратегії податкових платежів, як частини загальної фінансової стратегії, починається із визначення стратегічних цілей підприємства в сфері оподаткування з урахуванням загальних цілей бізнесу. Такий підхід забезпечить зменшення податкових втрат в довгостроковій перспективі;

облікова політика – вибрана підприємством сукупність способів ведення бухгалтерського та податкового обліку. Облікова політика охоплює методи групування та оцінки господарських операцій, способи організації документообігу та обробки даних, методи погашення вартості активів;

схеми податкового планування, які логічно впливають із загального бізнесу та забезпечують законне зниження податкового тягаря;

податковий календар, який необхідний для контролю за правильністю нарахування та своєчасністю сплати податкових платежів, а також подання звітності у встановлені терміни.

Процес податкового планування починається із появою ідеї про організацію бізнесу та складається із декількох взаємопов'язаних етапів, які забезпечують зниження податкових зобов'язань.

На першому етапі формується ціль та завдань ведення даного бізнесу, а також вирішення питання про можливості отримання податкових пільг, передбачених законодавством (наприклад, для суб'єктів малого підприємництва, сільськогосподарських підприємств).

Другий етап передбачає вибір найбільш вигідних з точки зору оподаткування місця розміщення підприємства, його філій чи дочірніх підприємств.

Третій етап – вибір організаційно-правової форми юридичної особи та визначення податкового режиму, який внаслідок цього виникає.

На четвертому етапі здійснюється формування так званого податкового поля підприємства. Складається таблиця, в якій описаний кожен податок, здійснюється аналіз податкових пільг та складається детальний план використання податкових пільг.

П'ятий етап передбачає розробку системи договірних відносин підприємства та упорядкування журналу господарських операцій, який являється основою ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Важливе місце у податковому плануванні посідає використання різних умов та видів договорів, які дозволяють вирішити питання постачання, збуту та фінансування, а також визначити форму господарської операції та оптимізувати її оподаткування в рамках чинного законодавства.

Для оптимізації оподаткування господарських операцій та фінансових наслідків від роботи з партнерами доцільно виділити два види договорів: договір купівлі-продажу та договір комісії.

Цінова політика підприємства також знаходить своє відображення в умовах укладених договорів, наприклад, величина партії товарів та строки виконання

зобов'язань (чим більша кількість товарів та менші строки виконання зобов'язань, тим менша ціна).

На шостому етапі здійснюється аналіз різних ситуацій, співставлення отриманих фінансових показників із можливими втратами внаслідок отримання штрафних санкцій. Враховуючи отриманий фінансовий результат відбувається найбільш раціональне з точки зору оподаткування розміщення активів та прибутку підприємства.

Останні три етапи здійснюються постійно в діяльності підприємства та органічно входять в його систему управління.

Важливим фактором в податковому плануванні виступає розробка облікової політики, яка передбачає використання бухгалтерських прийомів, за допомогою яких формується оцінка активів, порядок визнання виручки від реалізації продукції та списання витрат. За допомогою облікової політики можна обрати найбільш вигідний спосіб обліку, який дозволить зменшити оподатковуваний прибуток та управляти термінами сплати податку на прибуток.

В рамках облікової політики підприємство може досягнути податкової економії за рахунок:

- використання прискореної амортизації;
- управління межею між основними засобами та МШП;
- оцінки товарно-матеріальних цінностей – спосіб ЛІФО;
- створення резерву сумнівних боргів, що приводить до відстрочки сплати податку на прибуток;
- визнання виручки від реалізації по мірі оплати розрахункових документів.

Таким чином визначення та грамотне застосування елементів облікової політики являється одним із напрямів ефективного податкового планування. Прийнята підприємством облікова політика застосовується послідовно з року в рік і суттєво впливає на його фінансовий результат.

Не менш важливим елементом податкового планування на підприємстві є податкова стратегія, розробка якої тісно пов'язана з іншими видами стратегій, зокрема, виробничою. Так, підприємство часто розробляє свою виробничу стратегію, виходячи із діючої системи оподаткування, розміру податкових ставок та величини податкових платежів, а також можливості отримання пільг, здійснюючи ті чи інші види діяльності. З іншої сторони, податкова стратегія розробляється, виходячи із загальної фінансової стратегії підприємства, та являється її частиною. Такий тісний взаємозв'язок між даними видами стратегій ще раз підкреслює важливість формування податкової стратегії, вимог щодо її економічної обґрунтованості та вплив на вибір окремих напрямів діяльності підприємства і результативність його діяльності.

Порушення встановлених граничних термінів сплати податків тягне за собою штрафні санкції. Тому в податковому плануванні варто використовувати податковий календар як в цілому по підприємству, так і по всіх податках та по кожному податку окремо, в якому зазначені граничні терміни сплати кожного податку, що сприяє дотриманню строків сплати податків й уникненню відповідних порушень. Розробка податкового календаря має велике значення для прищеплення платникам податків податкової культури та порядку.

Висновки. Отже, податкове планування на підприємстві являється важливим механізмом підвищення ефективності та результативності діяльності підприємства. Грамотне застосування методів та способів податкового планування

в рамках чинного законодавства дозволить підприємству досягнути податкової економії: оптимізувати розміри податків та мінімізувати суми надлишкових податкових виплат.

1. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент / Крисоватий А.І., Кізіма А.Я. - Тернопіль: Карт-бланш, 2004.
2. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами: Закон України від від 21.12.2000 № 2181-III в редакції від 01.01.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2181-14>.
3. Литвиненко Я.В. Особливості планування податкових платежів на різних рівнях управління // Вісник Хмельницького національного університету.- 2007. - № 3.- С. 169-170.
4. Загородній А.Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія / Загородній А.Г., Єлісєєв А.В. – Львів: Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 152 с.

PRINCIPLES AND METHODS TAX PLANNING ARE ON ENTERPRISE

L. Tkachyk

Lviv National University of Ivan Franko

E-mail: tkachyklesja@gmail.com

The article explores the essence of tax planning and business approaches to problem delimitation of the terms "tax planning" and "tax evasion". The principles and methods of corporate tax planning, and analyzed its impact on the activities and effectiveness of the company.

Keywords: tax payments, tax planning, tax evasion, tax optimization, accounting policy, tax strategy.